

6. Питання оборонних закупівель : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-p#Text>

7. Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>

8. Порядок проведення державної акредитації фізичних та юридичних осіб на право проведення наукової та науково-технічної експертизи : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2004 № 12, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.01.2004 за № 110/8709. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-04#Text>

Рябоконт Євген Олександрович,

*к.ю.н., доцент, в. о. завідувача кафедри цивільного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

НАСТУПНИЦТВО ДЕРЖАВИ У РЕЧОВИХ ПРАВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна РФ, яка триває в Україні з 24 лютого 2022 року, об'єктивно зумовила вжиття Україною низки заходів і дій не лише воєнного і політичного, але і економічного характеру, спрямованих на надання відсічі державі-агресору. Одним із законодавчих кроків на цьому шляху стало прийняття нормативних актів, спрямованих на застосування майнових санкцій проти РФ, її резидентів, інших осіб, які своєю діяльністю створюють загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України або вчиняють інші правопорушення, які є підставами для застосування санкцій.

На сьогодні Верховною Радою України прийнято два основні законодавчі акти, які передбачають застосування майнових санкцій щодо активів осіб, які безпосередньо здійснюють або причетні до агресивної війни РФ на території України: Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» (надалі – Закон № 2116-IX) [4] і Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» [5] (надалі – Закон № 2257-IX). Закон № 2116-IX регламентує підстави і порядок примусового безоплатного вилучення об'єктів права власності РФ та її резидентів на користь України (ст.

ст. 2, 3). Законом № 2257-IX вносяться зміни до Закону України «Про санкції» [3] і встановлюється новий вид санкцій у вигляді стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними (пункт 1-1 ч. 1 ст. 4).

Одним із ключових питань цих Законів, що є запорукою їх успішного і ефективного застосування, є природа запроваджених санкцій. Зауважимо, що Закони акцентують увагу на санкціях як на підставах припинення права власності фізичних та юридичних осіб, залишаючи поза увагою правового регулювання те, що вони водночас є підставами виникнення права власності держави. Такий підхід є методологічно вразливим, позаяк породжує ілюзію щодо непотрібності визначення статусу держави як нового власника майна і створює викривлене враження про сутність самих санкцій.

Правовий статус нового власника визначається сутністю конкретної підстави правонабуття, її залежністю або незалежністю від наявності попереднього власника і змісту можливого попереднього правовідношення. У доктрині підстави набуття права власності прийнято поділяти на первинні, у яких право власності суб'єкта виникає вперше або не залежить від права попереднього власника, і похідні, які ґрунтуються на праві власності попереднього власника, що забезпечує перехід права з усіма особливостями, притаманними статусу колишнього власника.

Іншими словами, відповідь на питання з приводу статусу держави як набувача майна, одержаного шляхом примусового вилучення, залежить від того, чи має вона статус правонаступниці. У аналізованих Законах відсутня пряма відповідь на питання з приводу набуття майна державою у порядку первинного або у порядку похідного володіння.

У ч. 2 ст. 2 Закону № 2257-IX регламентується, що примусове вилучення об'єктів права власності РФ та її резидентів здійснюється без будь-якої компенсації (відшкодування) їх вартості, а у преамбулі та у с. 1 ст. 2 наголошується, що вилучення майна здійснюється з мотивів суспільної необхідності, що включає у себе військову необхідність. У Законі України «Про санкції» підкреслено, що застосування санкції у вигляді стягнення в дохід держави активів фізичних та юридичних осіб є винятковим заходом в умовах воєнного стану (абз. перший ч. 3 ст. 6).

Зміст зазначених норм схиляє до висновку про первинний характер правонабуття держави. Про це свідчить насамперед виключність застосування санкцій, обумовленість їх спеціальними цілями і запровадженням в Україні правового режиму воєнного стану, а також спеціальний порядок подальшого використання вилученого майна.

По-друге, цей висновок підтверджується нормою ч. 5 ст. 4 Закону № 2257-IX, за змістом якої борги державних підприємств, установ, організацій України, господарських товариств, частка держави у статутному капіталі становить більше 50 відсотків акцій (часток), які (як права вимоги РФ та її резидентів до юридичних осіб України) були вилучені, вважаються погашеними з дня набрання чинності відповідним законом України, яким затверджено попередні рішення про примусове вилучення відповідних об'єктів.

По-третє, посилення на суспільну (військову) необхідність як на підставу вилучення майна створює можливість для застосування норм Закону України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» [1]. Згідно абзаців 1, 2 ч. 1 ст. 18 цього Закону викуп або примусове відчуження земельної ділянки, іншого нерухомого майна, що розміщене на ній, з мотивів суспільної необхідності є підставою для припинення дії обмежень (обтяжень) прав на такі об'єкти. Крім того, припиняється дія права оренди, емфітевзису, суперфіцію, встановлених щодо земельної ділянки, яка вилучається. Зміст цих положень переконливо свідчить про первинний характер правонабуття держави (територіальних громад) і відсутність правонаступництва у випадках виникнення права власності у зв'язку із суспільною необхідністю.

Примітно, що спеціальний нормативний акт, який регулює відносини у сфері припинення права власності на майно в умовах правового режиму воєнного стану – Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [2], встановлюючи підстави і порядок як оплатного відчуження, так і безоплатного вилучення майна, не регулює питання правового статусу держави як набувача майна. Це необхідно вимагає застосування зазначених норм для відповіді на питання про характер правонабуття держави в умовах правового режиму воєнного стану.

Зроблений висновок не спростовує доцільності у найближчій перспективі закріплення у текстах законодавчих актів, що регулюють вилучення/відчуження майна в умовах воєнного стану, норм про те, що такі дії призводять до виникнення у держави права власності без правонаступництва і про припинення прав третіх осіб, які вони мали щодо майна попереднього власника.

Регламентация подібних положень є нагальною важливою і з точки зору забезпечення України від задоволення потенційних скарг власників і третіх осіб, поданих до Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ). Норма другого речення ст. 1 протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод регламентує, що «ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права». Практика застосування ЄСПЛ Конвенції свідчить про те, що позбавлення права власності має ґрунтуватися на принципах законності, що передбачає доступність, точність і передбачуваність застосування відповідних законодавчих положень; верховенства права, що не припускає якого б то не було свавілля у діяльності держави і її органів при вилученні/відчуженні майна з власності іншої особи; виправданості такого втручання, тобто відповідності його законним публічним інтересам. Чинне законодавство не повною мірою відповідає перерахованим принципам і потребує негайного удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. Закон України від 17 листопада 2009 року № 1559-VI. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#Text>
2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану. Закон України від 17 травня 2012 року № 4765-VI. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>
3. Про санкції. Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#n77>
4. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів. Закон України від 03 берез-

ня 2022 року № 2116-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб. Закон України від 12 травня 2022 року № 2257-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text>

Ткалич Максим Олегович,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Запорізького національного університету*

Толмачевська Юлія Олегівна,

*аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КІБЕРСПОРТ І ВІЙНА: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Кіберспорт відіграє все більш вагомую роль у всесвітній індустрії розваг. Кожного року кіберспортивна аудиторія зростає все інтенсивніше, і станом на 2022 рік складає більше 500 мільйонів людей з різних країн світу.

У 2022 році світовий ринок кіберспорту оцінювався трохи більше ніж у 1,38 мільярда доларів США. Крім того, за прогнозами, у 2025 році дохід світового ринку кіберспорту зросте до 1,87 мільярда доларів США. Наразі Азія та Північна Америка є найбільшими ринками кіберспорту з точки зору доходу, причому лише на Китай припадає майже п'ята частина ринку [1].

На жаль, у зв'язку із повномасштабною війною, яку росія розпочала проти України, український кіберспорт було поставлено на паузу, адже на перший план вийшли питання фізичного виживання людей і захисту країни. Втім, деякі кіберспортсмени-українці продовжують брати участь у міжнародних змаганнях. При цьому, деяким із них було надано підтримку за кордоном, так само, як частина українських спортсменів з «традиційних» видів спорту отримали підтримку, зокрема, й можливість тренуватися, в іноземних країнах, які засуджують агресію росії.

Стосовно російського кіберспорту міжнародними кіберспортивними організаціями було застосовано санкції, на кшталт недопуску команд з російською «пропискою» або участі в міжнародних турні-